

Alina Ana Nistor

**CUVINTE PURTĂTOARE DE VIAȚĂ
ÎN EPISTOLELE
SFÂNTULUI SOFRONIE ATHONITUL**

Carte tipărită cu binecuvântarea
Înaltpreasfințitului
TEOFAN
Mitropolitul Moldovei și Bucovinei

DOXOLOGIA
Iași, 2020

Cuprins

Cuvânt înainte	7
Introducere	9
1. Viața Sfântului Sofronie Athonitul	15
2. Epistolele către David Balfour	26
2.1. Scurtă introducere	26
2.2. David-Dimitrie Balfour	30
2.3. Mărgăritare culese din scrisori	37
3. Epistolele către familie	53
3.1. Scurtă introducere	53
3.2. Familia.....	53
3.3. Mărgăritare culese din epistole	65
4. Epistolele către familia protoiereului Boris Stark	84
4.1. Scurtă introducere	84
4.2. Familia Stark	84
4.3. Mărgăritare culese din scrisori	88
5. Epistolele către protoiereul Gheorghe Florovski	103
5.1. Scurtă introducere	103
5.2. Părintele Gheorghe Florovski.....	104
5.3. Mărgăritare culese din scrisori	109
6. Concluzii	132
7. Bibliografie	135

Cuvânt înainte

Lucrarea de față, intitulată *Cuvinte purtătoare de Viață în epistolele Sfântului Sofronie Athonitul*, a fost prezentată în anul 2018, luna iulie, de către domnișoara Alina Ana Nistor, ca Disertație în cadrul Masteratului în Teologie.

Autoarea este licențiată a Facultății de Economie și Administrarea Afacerilor (în anul 2002), iar între anii 2016-2018 a urmat cursurile Masteratului de „Comunicare și consiliere psihologică și spirituală” la Facultatea de Teologie Ortodoxă a Universității ”Alexandru Ioan Cuza” din Iași.

În acest context academic, întâlnirea autoarei cu viziunea teologică a Cuviosului Sofronie Saharov (1896-1993) – exprimată în lucrările sale, multe dintre acestea publicate în limba română – a constituit momentul inspirator al lucrării de față. În acel moment, Părintele Sofronie era cunoscut doar ca Părinte Arhimandrit. Astăzi însă Cuviosul Sofronie este Sfântul Sofronie, întrucât a fost canonizat prin Hotărârea Sfântului Sinod al Patriarhiei Constantinopolului din 27 noiembrie 2019, prezidat de Sanctitatea Sa, Patriarhul Ecuменic Bartolomeu. Această situație ne obligă să privim cu alți ochi și „cuvintele purtătoare de Viață” întrupate în această lucrare.

Lucrarea însăși, în structura sa, este ca o „catedrală” alcătuită din „cuvinte” edificatoare de care nu ne putem apropia decât în stare de smerenie.

Felicităm pe domnișoara Alina Ana Nistor pentru această lucrare și îi suntem recunoscători pentru faptul că a pus în lumină viziunea Sfântului Sofronie despre adevărata teologie ortodoxă, care nu se limitează doar la un efort intelectual, ci este „o stare a Omului care trăiește din Dumnezeu și în Dumnezeu. Și Dumnezeu lucrează în Om și Omul viază în Dumnezeu.”

31.08.2020

Prof. univ. dr. pr. Gheorghe Popa

Introducere

În 2020 s-au împlinit 27 de ani de la adormirea întru Domnul a Cuviosului Părinte Sofronie Saharov (1896-1993), trecut în rândul Sfinților Bisericii Dreptslăvitoare la 27 noiembrie 2019.

Măreția duhovnicească și importanța învățaturii sale pentru omul contemporan ies la iveală atât din cărțile pe care le-a scris, cât și din textele scrisorilor sale.

Citind cu atenție corespondența sa, observăm că mesajul Cuviosului Părinte Sofronie pentru omul contemporan este unul dătător de nădejde și ne ajută să înfruntăm deznădejdea. Cuvântul Cuviosului Sofronie vine să ne învețe cum să ne raportăm, în dreaptă credință, la Dumnezeu și cum să ne trăim credința în duh de libertate.

Bucuria întâlnirii mele cu învățătura Cuviosului Sofronie și dorința de a o împărtăși celorlalți este motivul pentru care am ales să fac această lucrare.

Scrisorile sunt o parte importantă din moștenirea literară lăsată de Cuviosul Sofronie. În ultimii ani a fost publicată, în limba română, corespondența sa în cuprinsul a patru cărți. În anul 2003 au fost editate scrisorile către familia sa din Rusia, sub titlul *Ne vorbește Părintele Sofronie. Scrisori*, în traducerea părintelui prof. Teoclist Caia, cu un cuvânt înainte al ieromonahului Nikolai Saharov, nepotul Părintelui Sofronie și viețuitor

la mănăstirea întemeiată de acesta din Anglia. În anul 2006 s-au publicat scrisorile către englezul David Balfour, sub titlul *Nevoința cunoașterii lui Dumnezeu. Scrisori de la Athos (către D. Balfour)*, în traducerea părintelui ieromonah Rafail Noica și cu o înainte-cuvântare a ieromonahului Nikolai Saharov. În anul 2015 au fost publicate scrisorile către părintele Boris și soția sa, Natalia Stark, sub titlul *Scrisori către familia protoiereului Boris Stark*, atât traducerea, cât și înainte-cuvântarea aparținând părintelui ieromonah Rafail Noica, fiu duhovnicesc al arhimandritului Sofronie. Ultima carte, *Corespondența cu protoiereul Gheorghe Florovski*, a apărut în anul 2016, fiind, de asemenea, tradusă de părintele Rafail Noica și având cuvântul înainte scris de părintele Nikolai Saharov.

Corespondența este o modalitate de comunicare foarte personală, care scoate la lumină trăsături noi ale personalității celor doi actori implicați în procesul de comunicare. Această corespondență ne permite să-l cunoaștem pe Părintele Sofronie din altă perspectivă, una personală, dezvăluită de el însuși prin propriile sale cuvinte. *Cu sora sa Maria*, Părintele abordează subiecte teologice înalte: despre rugăciune, ca act lăuntric al sufletului, despre libertate, ca fiind sinonimă cu slobozirea din frica de moarte, despre rolul esențial al dogmei în viața noastră sau despre taina persoanei. *Cu sora sa Alexandra*, Părintele îmbină tematica duhovnicească cu cea culturală, pentru că aceasta nu era o persoană credincioasă. *Cu Părintele Boris și cu Natașa Stark*, Părintele întreține o corespondență din care ies la iveală detalii prețioase despre viața sa de zi cu zi, dar și gândurile

sale despre lipsa adevăratei rugăciuni în lumea contemporană sau gândurile sale despre cum vedea libertatea. Cu *Părintele Gheorghe Florovski*, tratează mai ales tematici de ordin dogmatic. În scrisorile către *David Balfour*, facem cunoștință cu părintele duhovnicesc prin excelență, continuator al Părinților filocalici din vechime.

Am căutat, în această lucrare, să pun în valoare mesajele duhovnicești transmise de Cuviosul Părinte prin scrisori. Epistolele sale nu conțineau banalități; nu obișnuia să scrie scrisori „fiziologice”¹: fiecare cuvânt îl scria având conștiința că va da socoteală pentru acesta înaintea lui Dumnezeu.

Scrisorile ne ajută să întregim portretul duhovnicesc al Părintelui, portret care reiese din cărțile sale, mai ales din autobiografia sa, *Vom vedea pe Dumnezeu precum este*, dar și din cărți precum *Taina Vieții creștine*, *Nașterea întru Împărăția cea neclătită* sau din *Cuvântările duhovnicești*.

Scrisorile conțin, în rândul lor, acea amprentă personală pe care nu o vom găsi într-o carte, chiar dacă este o carte autobiografică. Scrisorile reflectă personalitatea unică a celui care le scrie, naturalețea și spontaneitatea acestuia. Scrisorile te surprind așa cum ești

¹ În 22 martie 1953 scria familiei Stark: „Am citit scrisoarea lui Galia. În ea veți afla despre multe și felurite persoane. În vremea noastră, astfel de scrisori și conversații privind prieteni și cunoscuți noi le numeam «fiziologice»; personal, niciodată nu m-am ocupat de o astfel de «fiziologie» și mă bucur că altcineva, totuși, vă scrie și despre acestea”, în Arhimandritul Sofronie, *Scrisori către familia protoiereului Boris Stark*, Editura Accent Print, Suceava, 2015, p. 34.

în momentul în care le scrii: acolo se reflectă emoțiile și bucuriile și mâhnirile cu care te-ai confruntat recent, fără a le înfrumuseța, fără a le sistematiza. În scrisori ne reflectăm pe noi înșine și starea noastră sufletească din acel moment. De aceea este extraordinar să beneficiem de corespondența unor mari personalități, pentru că le putem surprinde propriile urcușuri sau căderi, împliniri sau dezamăgiri, așa cum au avut loc în acele momente, cu prospețimea lor, în dinamica lor.

Din scrisori se creionează „portretul spiritual al părintelui Sofronie, iluminând anumite părți ale vieții sale cotidiene și ale relațiilor sale cu oamenii”². *Din scrisori către Părintele Boris* aflăm despre dezamăgirea trăită de Cuviosul Părinte la refuzul autorităților de a emigra în Rusia. *Din scrisorile către Părintele Florovski* aflăm, cu detalii bogate, despre impresiile trăite de Părintele la prima sa vizită în Rusia: cum a găsit poporul rus după 40 de ani de comunism și ateism, cum a fost întâlnirea cu credinciosul de rând în slujirea Sfintei Liturghii. *Din scrisori către Balfour* aflăm despre descoperirile pe care i le-a dăruit Domnul: vederea Luminii necreate și cunoașterea „într-o oarecare măsură” a „libertății fiilor lui Dumnezeu”.

Epistolele sale pot fi împărțite în două categorii: *monahale*, scrise în Athos, către Balfour, și *nemonahale*,

² *Ne vorbește Părintele Sofronie. Scrisori*, traducere din limba rusă de Pr. Prof. Teoctist Caia, Editura Biserica Ortodoxă și Editura Bunavestire, Galați, 2003, pp. 5-6.

scrise după întoarcerea în Franța, către laici (către familia sa, către familia pr. Stark)³.

Corespondența „este suprema dezvăluire consemnată a unei persoane”, „pentru că o persoană se dezvăluie numai printr-o relație activă. În afara cadrului relației personale nu putem cunoaște persoana”. De exemplu, dacă vrem să aflăm despre scriitorul unei cărți, cum era ca om, îi vom citi corespondența personală, „iar nu cartea pentru care este cunoscut⁴”.

Scrisorile Cuviosului Părinte Sofronie au un caracter adânc personal, prin deschiderea sa fără ascunzișuri față de corespondenții săi. Din scrisori iese la iveală trăirea lăuntrică a acestui mare nevoitor al secolului XX. Citindu-le, fiecare dintre noi poate afla ceva spre folosul sufletului, spre întărirea credinței și mângâierea duhovnicească.

În continuare, voi încerca să scot la lumină câteva din mărgăritarele duhovnicești cuprinse în epistolele personale ale Sfântului Sofronie Athonitul, care a purtat o corespondență bogată pe parcursul a peste 50 de ani.

³ Jeromonah Nicholas Saharov, „Starețul Sofronie ca autor de scrisori”, în *Actele Simpozionului științific interortodox*, Atena, 2007, *Părintele Sofronie. Teologul Luminii necreate*, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2018, p. 502.

⁴ *Ibidem*, p. 498.

de orice păcat, dobândirea isihiei minții ca o condiție de bază a vieții bisericești, trăirea Rugăciunii noetice, adevăratul înțeles al ascultării ș.a.”⁵³.

Corespondența pune în lumină un părinte duhovnicesc, „un stareț care scrie și îndrumă și are aceleași experiențe ca și Apostolul Pavel, Sf. Simeon Noul Teolog și Sf. Grigorie Palama”⁵⁴.

Corespondența relevă, în formă incipientă, „idei hotărâtoare pentru teologia ulterioară a Părintelui Sofronie, îndeosebi noțiunea părăsirii de către Dumnezeu, antropologia maximalistă și interdependența între ascetism și viziunea dogmatică”⁵⁵.

2.3. Mărgăritare culese din scrisori

Evidențiez în continuare o selecție a principalelor mesaje care se regăsesc în cele 32 de scrisori trimise către David-Dimitrie Balfour:

Rugăciunea pentru aproapele „până la neputință”

Părintele Sofronie, în rugăciunea sa pentru David Balfour, îi simțea starea sufletească, dacă este bucuros sau trist, dacă este statornic în dreapta credință sau dacă se clatină.

⁵³ Ierotheos, Mitropolit al Nafpaktosului, *op. cit.*, pp. 148-149.

⁵⁴ *Ibidem*, p. 160.

⁵⁵ Ieromonah Nicholas Saharov, *Iubesc, deci exist. Teologia Arhimandritului Sofronie*, p. 24.

În Scrisoarea din 25 iulie 1932 îi scrie că l-a pomenit la rugăciunile sale din zi și din noapte, dar și la dumnezeieștile slujbe, mai mult decât pe oricare altul. În aceste rugăciuni l-a simțit, în duh, prin descoperire de la Domnul, cum, uneori, se îndepărta „sufletește” de el și de Starețul Siluan și, astfel, „adânc” s-a mâhnit. Iar „vineri noapte, rugându-mă pentru mată, am plâns cum plâng morții”⁵⁶.

În Scrisoarea din 6/19 octombrie 1932 îi spune lui Balfour că, în rugăciune fiind, „în zilele de 29 și 30 august, și Starețul, Părintele Siluan, și eu, păcătosul, ne-am bucurat pentru mată”⁵⁷.

În aceeași lună, octombrie 1932, îi scrie o nouă scrisoare în care îi mărturisește că de multe ori a ajuns „până la neputință”, rugându-se neconținut pentru el. În rugăciunea sa pentru Balfour, Părintele Sofronie scrie că i-a simțit sufletul a-i fi „schimbăcios, nehotărât, neîncrezător”⁵⁸.

În Scrisoarea din 3/16 decembrie 1932, Părintele Sofronie i se deschide cu totul lui Balfour și îi mărturisește că, după marea „milosârdie” a lui Dumnezeu, el „uneori” simte sufletul celui pentru care face rugăciune, și, legat de aceasta, simte ori bucurie, ori întristare. În consecință, când se roagă pentru Balfour, „și poate mai mult decât pentru oricare altul”, Părintele Sofronie îi spune fără ascunzișuri că îi simte starea

⁵⁶ Arhimandritul Sofronie, *Nevoința cunoașterii lui Dumnezeu. Scrisori de la Athos (către D. Balfour)*, p. 43.

⁵⁷ *Ibidem*, p. 89.

⁵⁸ *Ibidem*, p. 97.

sufletului. Drept aceea, chiar dacă Balfour a întârziat cu scrisorile „în ultima lună”, „în ciuda absenței veștilor”, Părintele Sofronie, în rugăciunea sa, a fost „foarte împăciuit sufletește” pentru el, „neîntrerupt simțind o liniștită bucurie în inimă”⁵⁹.

Vederea Luminii celei Întelegătoare a Soarelui Dreptății

În cel puțin două situații, Părintele Sofronie îi dezvăluie stările de iluminare duhovnicească de care s-a învrednicit, prin vederea Luminii necreate.

Îi amintește despre cazul unui om din Paris care, „din Sâmbăta Mare până în a treia zi de Paști, timp de trei zile a fost în starea unei vedenii pe care, în chipurile ființării noastre pământești, el n-a găsit cu putință a o exprima decât în cuvintele că a văzut dimineața neînseratei zile. Dimineață – pentru că lumina era neobișnuit de gingașă, de subțire, de «lină», ca și albastră. Iar neînserata zi – vecinicia”⁶⁰. Nu îl numește pe acest om, dar intuim că este vorba de Părintele Sofronie însuși, la vremea aceea student teolog și pictor de talent în Paris, care își petrecea zilele și nopțile mistuit de o adâncă rugăciune, udată cu lacrimile adevăratei pocăințe înaintea Domnului.

A doua oară când îi pomenește despre experiența binecuvântată a vederii Luminii necreate o face cu referire directă la persoana sa. Îi scrie cum își amintește

⁵⁹ *Ibidem*, pp. 130-131.

⁶⁰ *Ibidem*, p. 220.

că, de două ori (la Paris), un har minunat l-a cercetat, dar, din pricina neștiinței sale în ceea ce privește legile vieții duhovnicești, el nu a priceput, la început, „că era harul”. Credea că ceea ce trăia atunci „era în firea lucrurilor, firesc”, și credea că „acea stare avea să fie o stare aproape continuă”. Dar, după ce a citit din Sf. Simeon Noul Teolog despre descoperiri similare celor trăite de dânsul, Părintele a conștientizat ce a însemnat harul pe care l-a trăit, și, după această conștientizare, harul nu l-a mai cercetat „cu așa o minunată putere”⁶¹.

Într-o altă scrisoare îi descrie cum a pierdut harul din pricină că și-a descoperit taina unui alt părinte din mănăstire. Deși i-a povestit aceluia părinte despre „cum trebuie a înțelege cuvintele Sfinților Părinți despre lumina minții”, fără a se referi anume la persoana sa, Părintele Sofronie a încetat să mai vadă „Lumina înțelegătoare a Soarelui Dreptății” pe care Domnul „adesea îi dăduse să o contemple”. Taina descoperirii luminii nu trebuia dezvăluită, dezvăluirea fiind pricină de mândrie. În aceeași scrisoare, Părintele scrie că lumina este „atât de plăcută minții (și sufletului), încât, atunci când, după rugăciune, sufletul din nou își amintește că neapărat trebuie să se întoarcă în lumea aceasta și să vadă lumina soarelui materialnic, el cu durere primește acest imperativ. Ar vrea să petreacă la nesfârșit în contemplarea luminii minții, luminii nematerialnice”⁶².

⁶¹ *Ibidem*, p. 142.

⁶² *Ibidem*, pp. 142-143.

Părintele Sofronie îi scrie lui Balfour că își îngăduie această dezvăluire a descoperirilor de care l-a învrednicit Domnul nu pentru lauda proprie, ci pentru folosul său. Este dispus să își asume riscul pierderii harului, dacă aceasta îl va folosi pe fratele său, David, hotărându-se spre această jertfă din dragoste pentru dânsul. În același timp, îl roagă să îl pomenească la rugăciune pentru a-i cerceta din nou Domnul sufletul. Și Părintele Sofronie continuă dezvăluirile despre sine, scriind, mai departe, că se chinuiește „negrăit de mult nevăzând pe Domnul”, pentru că „nu este pe pământ durere mai apăsătoare decât durerea sufletului când pierde harul”⁶³. Îl roagă să păstreze taina celor împărțate și să nu o dezvăluie nimănui, nici după moartea sa.

În Scrisoarea din 3/16 decembrie 1932, Părintele dezvăluie lui Balfour că sufletul său „a cunoscut pe Dumnezeu că «El Dragoste este» (I In 4, 8), și dragoste negrăită, nespusă, neînțeleasă, neostoită, nemărginită, preacurată, preasfântă, de negândit în desăvârșirea ei, preadulce, puternică, vecinică (...). Dumnezeu Lumină este și nici un întunec întru El este (nici pată, nici prihană)”⁶⁴.

Lucrarea pocăinței – începutul vieții duhovnicești

Scrisorile adresate lui Balfour, spre deosebire de celelalte scrisori (către familie, prieteni etc.) au un caracter monahicesc. Sfaturile Părintelui Sofronie despre

⁶³ *Ibidem*, p. 143.

⁶⁴ *Ibidem*, pp. 150-151.

nevoința duhovnicească, pentru Balfour, simple, dar înțelepte, alcătuiesc „o nouă mică Filocalie”. Acestea exprimă „cu o izbitoare adâncime toată esența învățaturii Părinților Bisericii în ce privește lucrarea nevoinței”⁶⁵.

Părintele Sofronie încearcă să-l împiedice pe Balfour să se avânte fără discernământ în viața duhovnicească. Acesta era înclinat spre a zbura „cu mintea spre înălțimi mistice, lucru obișnuit în trecutul său catolic”. Starețul îl îndeamnă la simplitate: „Viața creștină este simplă și noi toți trebuie să fim simpli, ca și cum nu ar fi nimic”. „Pornind astfel de la adevăruri fundamentale ale vieții duhovnicești, Starețul Sofronie înaintează, explicându-i lui Balfour tainele vieții duhovnicești, ale pomenirii morții, ale rugăciunii curate, și felul în care mintea este ținută în inimă.”⁶⁶

Pentru Părintele Sofronie, „lucrarea minții este centrală în adevărata viață monahală”⁶⁷ și îl sfătuiește pe Balfour să se ferească „de toate impresiile de prisos”, „pentru a ușura truda minții în vremea rugăciunii – pentru a fi surd și mut și nelucrător”⁶⁸. Este esențial să încerce „ca, în fiecare convorbire cu oamenii”, să se roage lui Dumnezeu „în gând (dacă e cu puțință, în inimă) pentru luminare”, pentru a afla, prin descoperire de Sus, ce trebuie să spună și cum trebuie să se comporte⁶⁹.

⁶⁵ *Ibidem*, p. 22.

⁶⁶ Ierom. Nicolae Saharov, „Starețul Sofronie ca autor de scriori”, p. 502.

⁶⁷ Arhimandritul Sofronie, *Nevoința cunoașterii lui Dumnezeu. Scriori de la Athos (către D. Balfour)*, p. 115.

⁶⁸ *Ibidem*, p. 117.

⁶⁹ *Ibidem*, p. 133.

Nu cunoașterea rațională a lui Dumnezeu este cheia către desăvârșirea persoanei umane, ci „drumul spre contemplare și dumnezeiasca dragoste este unul singur: pocăința (ea constă în frica lui Dumnezeu, căință pentru păcate și năzuința, după putere, a nu mai mâhni pe Dumnezeu prin repetarea greșalelor de care ne căim)”, pentru că „creștinii se spală cu nimic altceva decât cu plânsul”. Pentru Părintele Sofronie, lucrarea pocăinței trebuie să fie „începutul vieții noastre duhovnicești”. Pocăința, „ca un fir de aur, trebuie să treacă prin toată viața noastră până la mormânt”⁷⁰.

Viața duhovnicească „cea după legea lui Hristos” este paradoxală, „înțelegerea lucrurilor” fiind „pe dos”, contrară „rânduiei obișnuite gândirii omenești”. Astfel, când ne smerim până la pământ, atunci Dumnezeu ne ridică la cer, când ne socotim din adâncul sufletului vrednici de iad, atunci „Mâna lui Dumnezeu” ne va duce „la a contempla cereștile bunătăți, cele nesfârșite, nematerialnice, mai presus de simțuri, mai presus de minte, mai presus de gândire, pe care a încerca să le ghicești mai-nainte de a le gusta în nici un caz nu va fi de folos”⁷¹.

Scrisorile „continuă marea tradiție a Sfinților Părinți care învață despre îndumnezeirea omului. Părtaș și purtător fiind al harului dumnezeiesc, și omul întreg devine un dumnezeu”⁷².

⁷⁰ *Ibidem*, p. 157.

⁷¹ *Ibidem*, p. 176.

⁷² *Ibidem*, p. 30.

Credința este grea pentru tot omul obișnuit să trăiască rațional

În eforturile sale de a înainta duhovnicește, David Balfour, tributar unei moșteniri spirituale catolice, avea o abordare rațională asupra legilor și etapelor vieții duhovnicești. Cu alte cuvinte, se încredea mult în propriile gânduri, în loc să se ghideze după cuvintele părinților săi duhovnicești (Starețul Siluan și Părintele Sofronie), și încerca să își explice rațional ceea ce simțea, ceea ce gândea.

În Scrisoarea din 6/19 octombrie 1932, Părintele Sofronie îi scrie că, „pentru tot omul obișnuit să trăiască rațional”, credința este grea, pentru că „mintea omenească este cât se poate de țârmurită, nu poate de la sine pătrunde în tainele dumnezeiești”. Mintea omenească „premerge credința, care este neasemuit mai subțire și mai desăvârșită și mai nețârmurită decât mintea”. Mintea omenească va înțelege adevărul doar după ce omul va trece cu bine „prin duhovniceasca cercare”. Ispita lui Balfour constă în faptul că vrăjmașul îi sugerează, mereu, „gândul neapăratei trebuințe a însușirii raționale a adevărului, căreia îi dă întâietate asupra credinței – chipurile oarbe – reducând importanța acesteia aproape la zero”. De această piatră, a întâietății rațiunii asupra credinței, „s-a poticnit aproape toată omenirea contemporană”. Dacă Balfour se va lăsa în seama acesteia, vrăjmașul va lua de la el „toată credința”⁷³.

⁷³ *Ibidem*, p. 92.

Observăm că exprimarea și cuvintele începătorului în Ortodoxie – David Balfour – reflectă abordarea teologică apuseană, în timp ce povățuirile duhovnicești ale Părintelui Sofronie exprimă abordarea isihastă a teologiei ortodoxe. Înțelegem astfel că, în aceste epistole, nu este vorba doar de dialogul duhovnicesc dintre doi oameni: un călugăr athonit și un apusean convertit la Ortodoxie, ci și de o întâlnire între două tipuri de gândire teologică: cea a isihasmului ortodox și cea a teologiei apusene scolastice. Experiența aceasta i-a fost Părintelui Sofronie „un prilej de a aprofunda modul de gândire al teologilor raționaliști, care au învățat teologia prin studiul cărților și prin reflecții personale asupra experienței celor cercați”⁷⁴.

Diferența dintre isihia ortodoxă și scolasticismul apusean este explicată de Mitropolitul grec Ierotheos Vlachos ca fiind diferența între „răstignirea omului celui vechi” și „o viață nerăstignită”, întemeiată „pe rațiune și pe logica omenească, iar câteodată și pe închipuire sau false vedenii”. Din această perspectivă, Ierotheos Vlachos găsește o corespondență între dialogul epistolar al Starețului Sofronie cu Balfour și cel susținut în secolul al XIV-lea de Sfântul Grigorie Palama cu Varlaam⁷⁵.

⁷⁴ Ierotheos, Mitropolit al Nafpaktosului, *Știu un om întru Hristos. Starețul Sofronie Isihastul și Teologul*, p. 145.

⁷⁵ *Ibidem*, p. 162.

Părintele Sofronie, un bun cunoscător al duhului învățaturii apusene, o prezintă pe aceasta în contrast cu dreapta credință, cu argumente care pun în lumină îndepărtarea acesteia de la duhul Bisericii dreptslăvitoare, subliniind legătura strânsă „de nedesfăcut între viața noastră a nevoinței și pozițiile de temeii ale dogmaticii”. Astfel, Părintele Sofronie sesizează „nedogmaticul creștinism” și „nedogmatica credință” din învățătura teologului și filosofului german Schleiermacher, care l-au determinat „să caracterizeze viziunea panteistă a lui Spinoza drept expresia clasică a vieții religioase”, iar în învățătura lui Jean de la Croix vede doctrina lui Augustin despre urmările păcatului strămoșesc⁷⁶.

*Harul dumnezeiesc vine numai în sufletul
care a trecut prin suferință*

Unul din principalele mesaje ale scrisorilor către Balfour este în legătură cu rolul mântuitor al suferinței. Balfour, devenind ortodox, nu înțelegea de ce trebuie să îndure dureri și încercări.

Datorită povățuirii duhovnicești a Cuviosului Sofronie, pe calea corespondenței, Balfour a primit cheia înțelesului adânc al suferinței: „Toți Sfinții noștri Părinți ne învață – scrie Cuviosul Sofronie – că scârbele sunt pecetea alegerii de către Dumnezeu. Scârbele, Domnul le trimite fiilor Săi, pe care îi primește și de

⁷⁶ Arhimandritul Sofronie, *op. cit.*, p. 255.

care Se grijește, așa cum nici o mamă nu se grijește de pruncul Său⁷⁷.

Părintele Sofronie îi transmite lui Balfour că suferința este o etapă necesară a creșterii ascetice. Harul dumnezeiesc vine numai în sufletul care a trecut prin suferință. Suferința este o taină, o binecuvântare nevăzută. Suferințele, încercările prin care trecem sunt dovada dragostei lui Dumnezeu față de noi. Tot în legătură cu asumarea mântuitoare a suferinței, Părintele Sofronie scrie: „voia lui Dumnezeu nu arareori duce la Golgota”⁷⁸.

Necazurile sunt hrană „pentru sufletul care iubește pe Hristos”. Sunt, de asemenea, „lemne” cu care aprindem „focul lăuntric”. Necazurile sunt prilejuri de „a ne arăta dragostea către Dumnezeu”⁷⁹.

Părintele Sofronie afirmă ferm că, de nu va trăi foarte multe și grele dureri, un creștin „niciodată nu va putea atinge nici dragostea pentru Dumnezeu, nici adevărata dragoste pentru om”, pentru că „harul vine numai în sufletul care a suferit până la capăt”. Mai departe, îi scrie lui Balfour că, dacă nu va trăi „astfel de scârbe, de sărăcii, de înjosiri, poate și foame, părăsire desăvârșită de către toți – și de către oameni, și de către Dumnezeu”, niciodată nu va ajunge să cunoască dragostea Dumnezeiască. Harul lui Dumnezeu „se cumpără cu un preț deosebit de scump” și acest preț

⁷⁷ *Ibidem*, pp. 71-72.

⁷⁸ *Ibidem*, p. 233.

⁷⁹ *Ibidem*, p. 186.